

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Obor: Teologické nauky

Společenství Koinótés – Koberžický synod

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Tomáš Parma, Ph.D. et Ph. D.

Nebovidy 2023

Mgr. Petr Koutný

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a použil jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Nebovidech dne 6. dubna 2023

Mgr. Petr Koutný

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce doc. Tomáši Parmovi, Ph.D. et Ph.D. za velice podnětné vedení práce. Rovněž bych rád vyjádřil svoji vděčnost paní Ludmile Javorové za poskytnuté rozhovory a vhled do nesmírně zajímavé kapitoly dějin církve a společenství Koinótés.

Obsah

Úvod	5
1. Stručný přehled bádání o skryté církvi.....	8
2. Felix Maria Davídek a společenství Koinótés	12
3. Koberžický synod	19
3.1 Příprava synodu	19
3.1.1 Myšlenkové pozadí synodu	21
3.1.1.1 Jan Peters	21
3.1.1.2 Jozef Pavlovič	23
3.1.2 Závěrečná fáze příprav	25
3.2 Průběh synodu	27
3.3 Důsledky synodu a stručný přehled dalšího vývoje	29
4. Analýza autentických materiálů	33
4.4.1. Úvodní poznámky	34
4.4.2. Proslov (zřejmě) Felixe M. Davídka	34
4.4.3. Hlasování a následná diskuse.....	38
Závěr	40
Použitá literatura	43

Úvod

Působení skryté církve v období komunistické diktatury představuje nesmírně bohatou a zajímavou kapitolu českých (potažmo československých) církevních dějin. Zpětně se můžeme s údivem pozastavovat nad nebojácností, odhodláním a zároveň duchovní hloubkou mnohých protagonistů církevního dění zmíněné doby, kteří pro víru neváhali riskovat své bezpečí, zdraví, majetek, ba někdy i vlastní život. S postupujícím bádáním o skryté církvi lze s odstupem více než třiceti let konstatovat, že rozsah jejích činností byl vzhledem podmínkám, ve kterých musela působit, více než obdivuhodný: probíhala činnost pastorační či vzdělávací, byla vydávána samizdatová literatura, mnozí kněží a příslušníci řeholních společenství se věřícím stali skutečnými svědky hluboké a oddané víry. Pro řadu osobností skryté církve platilo, že čím těžší podmínky panovaly, tím hlubší a vyzrálejší se jejich víra stávala. Také jim vděčíme za to, že poklad víry uchovali i pro další generace a že svojí činností podryvali zdánlivě neochvějné základy totalitního režimu.

Na samém počátku našeho exkurzu do jedné z dějinných kapitol skryté církve vnímáme potřebu poněkud objasnit obsah tohoto pojmu. Prostou definici nabízí historikové Petr Fiala a Jiří Hanuš, kteří skrytou církví rozumí „církevní struktury a formálně i neformálně organizované aktivity, které probíhaly neveřejně, v ukrytí před všetečným zrakem totalitního komunistického režimu (...). Výrazem ‚skrytá‘ máme především na mysli všechno to, co křesťané jako sociální skupina nemohli dělat vzhledem k politické situaci v letech 1948-1989 veřejně, oficiálně, svobodně“¹.

Máme za to, že ani v současné době povědomí o skryté církvi neutuchá, ba dokonce si troufáme tvrdit, že zájem o toto téma roste, k čemuž nepochybně přispívá celá řada publikací či rozhlasových a televizních pořadů, které mapují dějiny skryté církve a přibližují její významné představitele². Stále živé jsou příběhy a odkaz osobností, k nimž patří například Jan Konzal, Fridolin Zahradník, Marie Vojtěcha Hasmandová, Josef Zvěřina, Oto Mádr a další.

¹ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev a politika*. In: *Osobnost v církvi a politice: čeští a slovenští křesťané ve 20. století*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2006, s. 673.

² O zdrojích věnujících se problematice skryté církve v Československu podrobněji pojednáme v následující kapitole.

Pokud bychom měli uvést výraznou osobnost působící ve skryté církvi na jižní Moravě, nepochybně bychom poukázali na Felixe Maria Davidka, kolem něhož se zformovala skupina s názvem Koinótés. Vzhledem k tomu, že k této skupině, jejímu odkazu a případným pamětníkům máme geograficky nejbližší, rozhodli jsme se zaměřit svoji pozornost právě na ni. V rámci této práce si ukládáme za cíl nejprve přiblížit osobnost Felixe M. Davidka a společenství Koinótés, a poté co možná nejlépe zdokumentovat událost, která byla pro Koinótés přelomová, totiž Kobeřický synod z roku 1970, který měl projednat především postavení ženy v církvi. Pro pochopení souvislostí považujeme za důležité uvést nejprve myšlenkové pozadí synodu. Následně se pokusíme popsat jeho průběh a důsledky, které z něj pro společenství Koinótés vplynuly. Poté připojíme analýzu autentických materiálů z archivu Koinótés, které dokreslují zejména myšlenkový kontext Kobeřického synodu. Zároveň se pokusíme odpovědět na otázku, zda byl Kobeřický synod ojedinělou událostí v dějinách (skryté) církve nebo zda má jeho myšlenková náplň určitý přesah do současnosti.

Pokud se týče analyzovaných autentických materiálů, jedná se dle vyjádření člena Koinótés o dokumenty, které dosud nebyly zpracovány pro veřejnost. Touto cestou si proto dovoluujeme vyjádřit hlubokou vděčnost za důvěru, které se nám dostalo, a za poskytnutí dokumentů pro účely této práce. Zároveň tlumočíme přání dotyčné osoby tyto materiály nezveřejňovat, a to ani v kopii, proto nemohou být ani přílohou této práce.

Kromě zmíněných autentických materiálů a zdrojů uvedených v bibliografii jsme se pokusili získat autentická svědectví pamětníků, případně osob, které měly či mají přístup k relevantním informacím. Mnozí nám vyšli vstříc a poskytli nám cenné poznatky. Především si vážíme osobního svědectví paní Ludmily Javorové, ženy, která znala Felixe M. Davidka od dětství a sama byla synodním jednáním přítomna. Srdečné poděkování patří proto právě jí, neboť nám věnovala mnoho hodin času při setkáních, která se uskutečnila v období od října 2022 do března 2023. S jejím laskavým svolením jsme mohli pořídít nahrávky některých rozhovorů, jejichž úryvky vkládáme na příslušná místa této práce pro osvětlení některých událostí z pohledu přímého svědka.

Jak jsme naznačili výše, skrytá církev je fenomén neustále živý a do jisté míry aktuální, a to díky práci historiků, žurnalistů a dalších badatelů, kteří nám svojí prací tuto nesmírně zajímavou kapitolu církevních dějin v naší zemi přibližují. Dříve tedy, než přistoupíme

k samotnému jádru práce, považujeme za povinnost uvést alespoň základní přehled zdrojů, ve kterých toto téma rezonuje.

1. Stručný přehled bádání o skryté církvi

Podat komplexní přehled zkoumání fenoménu skryté církve je značně obtížné, protože tento jev je velice komplexní a zdrojů k přiblížení se k němu je bezpočet, ba v posledních letech stále více. V této kapitole se tedy pokusíme zachytit nejdůležitější tendence a uvést různé zdroje, které o existenci skryté církve vypovídají.

S bádáním na tomto poli se započalo v podstatě ihned po sametové revoluci. Církve totiž musela zaujmout stanovisko ke skutečnostem, které s činností skryté církve bezprostředně souvisely, a tím bylo začlenění příslušníků skryté církve do struktur oficiálních. Vystala tím potřeba přezkoumat svěcení a působení duchovních, kteří z pochopitelných důvodů nemohli v období komunistického režimu vystupovat veřejně. Badatelská činnost na počátku 90. let 20. století se proto soustředila zejména na zjišťování okolnosti svěcení kněží a biskupů skryté církve ve snaze rozhodnout, zda tato svěcení byla udělena řádně. Důležité v tomto ohledu byly texty, které vycházely povětšinou v různých periodikách. K předním zdrojům informací patřil měsíčník *Getsemany* (vychází od roku 1990 dosud), který původně vydával texty týkající se začlenění příslušníků křté církve do struktur církve oficiální, přičemž jejich autory byli do značené míry přímo členové skryté církve. Důležité texty vycházely také v *Teologickém sborníku*, ekumenickém časopisu pro teologii (v letech 2003-2006 pod názvem *Teologie a společnost*), a v revue *Proglas* (1990-2002), obojí pod hlavičkou Centra pro studium demokracie a kultury. Dalším pramenem byla revue *Teologické texty*, která vycházela pod vedením Oty Mádra v samizdatu i po revoluci, a to až do roku 2015, a sledovala současný vývoj teologie. Téma skryté církve se objevovalo (a dodnes zřídka objevuje) v *Katolickém týdeníku*. Nesmírně cennými zdroji byly a jsou pochopitelně archivy členů skryté církve, které obsahují zápisky, korespondenci, zvukové nahrávky apod.

Důležitým a zdařilým pokusem o ucelený pohled na historii skryté církve v Československu, též s využitím výše popsaných pramenů, je publikace Stanislava Balíka a Jiřího Hanuše *Katolická církev v Československu: 1945-1989*³. Z pera slovenského autora

³ Balík, S., Hanuš, J.: *Katolická církev v Československu: 1945–1989*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2007.

Václava Vaška pochází dvousvazkový spis *Neumlčená. Kronika Katolické církve v Československu po Druhé světové válce*⁴.

Na oblast, které se budeme v této práci věnovat zejména, tedy osobnost Felixe M. Davidka a společenství Koinótés, se soustředí kniha Petra Fialy a Jiřího Hanuše *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés* (1999)⁵, která je přepracovaným a doplněným vydáním publikace *Koinótés, Felix M. Davídek a skrytá církev* (1994)⁶. V německém překladu *Die verborgene Kirche* z roku 2004⁷ je část obsahující přílohy oproti českému vydání pozměněna, je například doplněna korespondence s Janem Blahou, rozhovor se Stanislavem Krátkým apod. Fiala a Hanuš čerpají z bohatého autentického zvukového i písemného materiálu a snaží se objektivně vykreslit okolnosti jednání členů skryté církve za totality a postoj Vatikánu i oficiální církve před sametovou revolucí i po ní. Činnost společenství založeného tajným biskupem Felixem M. Davídkem popisuje též kniha Ondřeje Lišky *Církev v podzemí a společenství Koinótés* z roku 1999⁸. Poměrně nedávnou publikací stručně popisující vývoj skryté církve je kniha Tomáše Habánika *Tajná církev a jej boj za demokraciu v Československu* (2015)⁹, která čerpá především z publikací Fialy, Hanuše, Balíka a Lišky a může být vhodným kompendiem pro čtenáře, kteří hledají základní vhled do problematiky. Z nejnovějších titulů podávajících přehled o působení skryté církve především na Slovensku zmiňme publikaci Ondřeje Pavleho *Odtajená! Skrytá církev* (2022)¹⁰.

Cenným zdrojem informací jsou jistě také knihy rozhovorů s osobnostmi skryté církve. Patří mezi ně publikace *Zpověď tajného biskupa* Jana Konzala¹¹, který se ohlíží za celou svojí kněžskou službou během totality i po sametové revoluci. Nesmírně hodnotným příspěvkem jsou rovněž rozhovory s Ludmilou Javorovou, které pořídil salesián Zdeněk Jančařík a vydal pod názvem *Ty jsi kněz navěky. Rozhovor s Ludmilou Javorovou* (2020)¹². Osobnost Ludmily

⁴ Vaško, V.: *Neumlčená. Kronika Katolické církve v Československu po Druhé světové válce, I-II*, Praha, Zvon 1990.

⁵ Hanuš, J., Fiala, P.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 1999.

⁶ Fiala, P., Hanuš, J.: *Koinótés, Felix M. Davídek a skrytá církev*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 1994.

⁷ Fiala, P., Hanuš, J.: *Die verborgene Kirche. Felix M. Davídek und die Gemeinschaft Koinótés*, Paderborn, Ferdinand Schöningh 2004.

⁸ Liška, O.: *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, Brno, Sursum 1999.

⁹ Habánik, T.: *Tajná církev a jej boj za demokraciu v Československu*, Brno, Tribun EU 2015.

¹⁰ Pavle, O.: *Odtajená! Skrytá církev. Pôsobenie skrytej cirkvi na Slovensku pred a po roku 1989*, Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2022.

¹¹ Flíedr, B., Konzal, J.: *Zpověď tajného biskupa*, Praha, Portál 1998.

¹² Jančařík, Z.: *Ty jsi kněz navěky. Rozhovor s Ludmilou Javorovou*, Praha, Portál 2020.

Javorové detailně přibližuje také kniha Miriam Therese Winterové *Z hlubin bezedných* (2003)¹³. Z knih rozhovorů uvedme ještě osobnost Stanislava Krátkého a jeho rozhovory s Janem Mazancem¹⁴. Jednou z posledních publikací, která je věnována rovněž S. Krátkému, je poměrně obsáhlá monografie Miroslava Nedorostka z roku 2022¹⁵.

Badatelský zájem o skrytou církev ani po více než třiceti letech od sametové revoluce neutuchá, ba v poslední době naopak roste. Přispěla k tomu kromě výše zmíněných publikací také práce Evy Vybíralové z Ústavu pro studium totalitních režimů, která v únoru 2021 našla ve vatikánských archivech fakulty určené pro církev v Československu v době totality. O nález informovala v periodiku Společnosti pro církevní právo *Zrcadlo církve* č. 2/2021/2 (20. 2. 2021)¹⁶.

K popularizaci tématu nepochybně přispívají i rozhlasové a televizní pořady. Již v roce 2010 natočil Karel Vepřek pro Český rozhlas desetidílný cyklus *Skrytá církev*¹⁷. Kněz a publicista Jan Hanák pořídil rozhovory s Ludmilou Javorovou, které zazněly v pořadu Českého rozhlasu *Ona je kněz. Příběh Ludmily Javorové, tajně vysvěcené ženy* (2021)¹⁸. Dějiny katolické církve v Československu v letech 1945-1989 zachycuje třináctidílný televizní pořad *Zakázaný Bůh* (2021)¹⁹.

Závěrem tohoto stručného přehledu autorů a zdrojů věnujících se dějinám církve v období totality je třeba zmínit skutečnost, že se toto téma promítá také do beletrie: v roce 2022 vyšel román Kateřiny Tučkové *Bílá Voda*²⁰, jehož téma výstižně shrnuje šéfredaktor nakladatelství Host Miroslav Balaščík: „Evaristin příběh i osudy dalších řádových sester vycházejí ze skutečných událostí, po nichž Kateřina Tučková řadu let pátrala v archivech a mezi

¹³ Winterová, M. T.: *Z hlubin bezedných*, Brno, Cesta 2003.

¹⁴ Krátký, S., Mazanec, J.: *Stanislav Krátký: K plnosti: rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*, Brno, Cesta 2004.

¹⁵ Nedorostek, M.: *Stanislav Krátký: kněz, politický vězeň, dělník a biskup skryté církve, aneb Život kněze ve druhé polovině 20. století*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2022.

¹⁶ Více o papežských fakultách v článku: Vybíralová, E.: *Pokroky v bádání o papežských mimořádných fakultách. K dějinám církve ve střední a jihovýchodní Evropě*, in: *Revue církevního práva* 27 (2021), č. 3, str. 29-45.

¹⁷ Vepřek, K.: *Skrytá církev*, in: *Prameny a proudy*, ČRo 3, Praha 2010. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/o-cirkvi-obecne-8010075> (26. 1. 2023).

¹⁸ Hanák, J.: *Ona je kněz. Příběh Ludmily Javorové, tajně vysvěcené ženy*, ČRo 3, Praha 2021. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/ona-je-knez-pribeh-ludmily-javorove-tajne-vysvecene-zeny-8646018> (26. 1. 2023).

¹⁹ *Zakázaný Bůh*, Česká televize, Praha 2021. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11541935506-zakazany-buh> (26. 1. 2023).

²⁰ Tučková, K.: *Bílá Voda*, Brno, Host 2022.

pamětníky. Kromě strhujícího děje se její román kriticky zabývá i postavením žen v katolické církvi a v symbolické rovině i nerovnoprávným postavením žen v celé společnosti²¹.

²¹ *Ediční plán nakladatelství Host na první pololetí roku 2022*, s. 8. Dostupné z: <https://magazin.dobre-knihy.cz/pdf/9413.pdf> (20. 1. 2023).

2. Felix Maria Davídek a společenství Koinótés

Dříve, než se budeme věnovat přelomové události v dějinách skryté církve, přinejmenším její moravské větve, kterou byl Koberžický synod, pokusíme se stručně charakterizovat skupinu, jež byla v tomto ohledu velice aktivní a svým způsobem specifická, totiž společenství Koinótés, a jejího hlavního představitele Felixe M. Davídka. Vzhledem k rozsahu této práce tak učiníme spíše schematicky s cílem naznačit kontext, ve kterém Koberžický synod, jehož dokumentace tvoří jádro této práce, vznikl.

Zakladatel společenství Koinótés, Felix M. Davídek, se narodil 12. ledna 1921 v Chrlících u Brna. Po maturitě se rozhodl studovat bohosloví, filosofii a medicínu a ještě během 2. světové války se spolu se skupinou bohoslovců a kněží začal zabírat myšlenkou založení katolické univerzity. Po kněžském svěcení byl koncem září roku 1945 ustanoven kaplanem v Horním Štěpánově, kde se rozhodl založit tzv. Atheneum, studijní instituci pro dospívající mládež určenou především k přípravě budoucích bohoslovců. Atheneum pomáhalo mladým mužům toužícím po kněžství s přípravou k maturitě.

Ludmila Javorová popisuje Atheneum slovy:

„Chlapci v Horním Štěpánově studovali a zkoušky dělali v Jevíčku (...). Kdo byl odzkoušen, učil další. A tak to pokračovalo do doby, než začalo zavírání.“²²

„Felix kolem sebe soustředil kluky a začalo se přednášet – vznikla soukromá třída –, aby si mohli udělat maturitu. Domluvil se v Jevíčku na gymnáziu, že tam budou chodit ke zkouškám. Zpočátku přednášel sám, pak angažoval pátera Vladimíra Richtera z Chrlíc, přednášel tam i Felix, a když kluci odmaturovali, přednášeli těm mladším.“²³

²² Rozhovor autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 19. 10. 2022.

²³ Rozhovor autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 25. 1. 2023.

Po dokončení studia byli zájemci o studium teologie posíláni do Litoměřic k biskupovi Štěpánu Trochtovi²⁴. Kromě kněžské a vzdělávací činnosti působil Davídek v Horním Štěpánově jako lékař a tuto práci vnímal jako nezbytnou součást své pastorační praxe²⁵.

Skepticky na Atheneum pohlížel tehdejší brněnský biskup Karel Skoupý a lékařskou praxi Davídkovi dokonce zakazoval. Davídek si tak získal pověst problémového a nekonformního kněze a po roce 1948 vzhledem ke své popularitě nešel pozornosti komunistického režimu. Nejprve byl v září 1949 přeložen do Petrovic a v dubnu 1950 zatčen²⁶. Z policejní stanice se mu ještě podařilo utéci, avšak v září téhož roku byl zadržen při pokusu překročit hranice do Rakouska a v březnu roku 1952 byl odsouzen ke 24 roků vězení, propadnutí veškerého majetku, peněžitému trestu a ztrátě „čestných občanských práv“ na 10 roků²⁷. Ve věznicích na Mírově či ve Valdicích vykonával duchovní a vzdělávací činnost: potají sloužil mše svaté, zpovídal, přednášel a podobně.

Na pokus Davídka o emigraci a pomoc řeholní sestry vzpomíná také Ludmila Javorová:

„Převést přes hranice je měla sestra z Rajhradu, kde byly Těšitelky, ta to měla na starosti (...). Mimo jiné tam také převedli Jiřího Hořáka. Poslední z převedených měl být Felix, který šel s Vlastou Černou, nevím, jak se jmenovala za svobodna, také studovala ve Štěpánově. Nakonec byli chyceni, byla to past (...). Riziko na sebe vzala jedna ze sester Těšitelek, v klášteře o tom nikdo nevěděl. Když se Jiří Hořák vrátil z Kanady na návštěvu, vedla první cesta k nám, a pak do Rajhradu. Úplně prý užasl, čekal, že tam sestře postaví pomník, převedla tolik lidí, ale oni vůbec nevěděli, kdo to byl.“²⁸

Jako ukázkou Davídkovy nebojácnosti a ducha služby uvádí L. Javorová následující situaci:

„Když bylo dopoledne, měli asi dvacet minut chození po dvoře (...) Na jednom dvoře chodily sestry, na druhém oni [muži, mnozí z nich kněží – pozn. autora]. Když Felix zjistil, že jsou za zdí ženy, zakřičel (...): ‚Ted’ bude rozhřešení! Až půjdeme podruhé, bude rozhřešení, připravte se!‘ Oni [dozorci] nevěděli, co bude, říkal to latinsky, a když šli podél zdi, dělal kříž.“²⁹

²⁴ Srov. Nedorostek, M.: „Moravská“ skrytá církev, Praha 2016. Dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Integrální studium člověka – obecná antropologie. Vedoucí práce prof. PaedDr. Mgr. Miroslav Vaněk, Ph.D., s. 114n.

²⁵ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 35.

²⁶ Nedorostek, M.: „Moravská“ skrytá církev, s. 116.

²⁷ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 50.

²⁸ Rozhovor autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 25. 1. 2023.

²⁹ *Tamtéž*.

O poměrech ve vězení Davídek nikdy příliš detailně nemluvil, ze slov L. Javorové lze však vyrozumět mnohé:

„Felix mi řekl: ‚Dávla jsme poznal jenom v kriminále‘. Pokoušelo mě to zeptat se, jak. Dokonce jsem se i jednou zeptala. On na to: ‚Neptej se, o tom nebudu mluvit‘ (...). Později mi řekl, že nejhorší v životě je ztráta naděje.“³⁰

Ze vzpomínek L. Javorové připojme ještě epizodu při propouštění F. M. Davídka z vězení:

„Felix nechtěl z kriminálu odejít (...) Když se ho ptali: ‚Co vy, Davídku, vy nepůjdete?‘, odpověděl: ‚Proč bych šel? Já jsem nic neudělal, nebyl jsem za nic potrestán, tak jaképak propuštění?‘“³¹

Okamžitě poté, co byl Felix M. Davídek díky amnestii roku 1964 z vězení propuštěn, kontaktoval Ludmilu Javorovou, se kterou se znal od dětství, aby s její pomocí oslovoval zájemce o bohosloví a studium teologie a vytvořil si tak okruh spolupracovníků z řad těch, kterým režim studium znemožnil.

Ludmila Javorová vzpomíná na první setkání s Felixem M. Davídkem po návratu z vězení slovy:

„Hned první večer po propuštění přišel Felix k nám a zeptal se mě: ‚Co děláš?‘ Myslela jsem si, že se ptá, co dělám právě teď. ‚To mě nezajímá, co děláš teď, zajímá mě, co děláš ve volném čase.‘ Byla to, mám dojem, středa. Všichni [kdo byli propuštěni z vězení – pozn. autora] si dali měsíc, za měsíc se museli hlásit do zaměstnání. To jej ale nezajímalo. Chtěl vědět, co dělám. Tak jsem mu řekla, že máme společenství holek, že se scházíme. On na to ale, co prý studujeme (...). Zeptal se mě: ‚Znáš někoho, kdo studoval v semináři a byl vyloučen?‘ – ‚Jo, znám.‘ – ‚Podívej se, musíš k nim najít cestu‘ (...). A tak jsme se začali propojovat. A Felix hned v neděli – tedy ne za měsíc, hned v neděli! – udělal první seminář, na který pozval lékaře z Bratislavy, byla jsem tam já, a ještě jeden kněz, myslím, že jsme tam byli tři. Felix ve velmi hrubých obrysech nastínil, že se musí začít hned pracovat (...). Řekl: ‚Budeme se scházet pravidelně a pravidelně si dávat úkoly. A první úkol,‘ – obrátil se ke mně a říká mi: ‚Znáš nějaké nemocné?‘ – ‚Znám.‘ – ‚Tak všechny nemocné obejdeš, aby všechny své utrpení a modlitby obětovali na můj úmysl. To je naše základna.“³²

³⁰ Tamtéž.

³¹ Rozhovor autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 11. 10. 2022.

³² Tamtéž.

Felix M. Davídek vypracoval systém studia, jehož součástí byly večerní a víkendové semináře³³. Kromě teologického vzdělání doporučoval Davídek svým studentům navštěvovat výstavy, filmová představení, jazykové kurzy, vzdělávat se v jiných vědních oborech, ba dokonce seznamovat se s nejnovějšími poznatky počítačové techniky³⁴. Vzniklo tak společenství Koinótés, jehož název je spojením řeckého výrazu „koinonia“ (společenství, sdružení partnerů) a latinské koncovky „-tés“, což mělo naznačovat určité propojení Západu a Východu³⁵. Na podzim roku 1964 píše Davídek text „Konkrétní spirituální práce“, v němž je silně patrný vliv díla Pierra Teilharda de Chardin a který se stává jakýmsi Davídkovým programem³⁶.

Ludmila Javorová popisuje první semináře Koinótés takto:

„První semináře byly o poznání člověka i o současné politické situaci, která nesměla být opomenuta – víte, jak to bylo riskantní téma – a kromě toho bylo bezpodmínečně nutné naučit se poznávat estébáky. Proto když tam kluci seděli, musela jsem každou hodinu obejít terén, abych zjistila, jestli nás hlídají nebo ne. A když jsem potom chtěla, aby mi to kluci dali opsat, neměli to, řekli mi, že si to pamatují (...). Byly to vlastně nové termíny, nová tematika (...). Důležité téma bylo poznání člověka jako takového. Důležité místo měla mše svatá, eucharistie jako taková. Pak se to začalo rozrůstat, bývalo nás až čtyřicet, dokonce jsme se sešli několikrát i na fakultě (...), pak ale jen v soukromí, po večerech, vlastně po nocích. Dnes to nechápu, snad [nám dodávalo sil – pozn. autora] mládí a víze, že něco takového zde existuje a že to má hodnotu.“³⁷

Kandidátům, kteří ze vzdělávacího cyklu vzešli, připraveným k jáhenství či kněžství, se nabízelo několik cest, jak svěcení získat: nejčastější bylo získání svěcení v zahraničí, konkrétně

³³ Nedorostek, M.: *Stanislav Krátký: kněz, politický vězeň, dělník a biskup skryté církve, aneb, Život kněze ve druhé polovině 20. století*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2022, s. 143n.

³⁴ Srov. Mráčková B.: *Felix Maria Davídek*. In: *Getsemany*, 278, leden 2016. Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/node/3293> (5. 3. 2023).

³⁵ Nedorostek, M.: *Stanislav Krátký: kněz, politický vězeň, dělník a biskup skryté církve, aneb, Život kněze ve druhé polovině 20. století*, s. 142.

³⁶ Mráčková, B.: *Geniální i rozporuplný Felix Maria Davídek: k 95. výročí narození významné osobnosti skryté církve*. In: *Christnet*, 12. 1. 2016. Dostupné z: <https://www.christnet.eu/clanky/5655/genialni-i-rozporuplny-felix-maria-davidek.url> (6. 3. 2023).

³⁷ Rozhovor autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 11. 10. 2022.

z rukou východoněmeckého pomocného biskupa Gerharda Schaffrana, který rovněž doručoval do Vatikánu Davídkovy zprávy o stavu církve v Československu. Druhou možností bylo vysvěcení od domácích biskupů, což s sebou ovšem neslo stále větší riziko, které časem nebylo možné podstupovat. Třetí možností bylo získat vlastního tajného biskupa. Vatikán preferoval tajná svěcení mladších a méně známých kněží, proto Davídek nebyl vhodným kandidátem. Davídek pověřil dva členy Koinótés, z nichž jeden, Jan Blaha, byl skutečně vysvěcen. V říjnu roku 1967 pak Blaha udělil biskupské svěcení Davídkovi³⁸. Sám Davídek vysvětil v letech 1967-1987 celkem 17 biskupů a stovky kněží (z nichž někteří byli ženatí) a několik žen³⁹; obezřetnost neztratil ani v roce 1968, kdy se poměry zdánlivě uvolňovaly, a vysvětil na biskupa Stanislava Krátkého a tři další kněze: Josefa Dvořáka, Jiřího Pojera a premonstráta Dobroslava Mariana Kabelku. Tito měli svou biskupskou službu konat pouze v případě nebezpečí⁴⁰.

Ze vzpomínek Ludmily Javorové na počátky Koinótés a na možnosti svěcení:

„Proč jsme se scházeli? Felix chtěl docílit toho, abychom nějakým způsobem dostali do Vatikánu informace o tom, že zde není možné vysvětit další kněze, i kdyby byli vystudovaní, protože světit neměl kdo. V některých případech se to pak dařilo, protože se jezdilo do Německa, ale byli tu i mnozí lidé, kteří měli studium za sebou a nemohli být vysvěceni. Proto veškeré modlitby nemocných byly věnovány na tento úmysl. (...). Tito lidé spolupracovali s radostí: aniž by viděli ‚těleso‘, za co se modlí, přesto se dokázali modlit a toto dílo podporovat. Toto je velmi cenné co do hloubky a smyslu církve, jakožto duchovně-lidského společenství.“⁴¹

„Hledaly se cesty alespoň pro nižší svěcení, protože nebyl, kdo by světil (...). Felix se snažil o to, aby byl někdo venku vysvěcen a mandát dovezl (...).“⁴²

³⁸ Mráčková, B.: *Geniální i rozporuplný Felix Maria Davídek: k 95. výročí narození významné osobnosti skryté církve*. In: Christnet, 12. 1. 2016.

Dostupné z: <https://www.christnet.eu/clanky/5655/genialni-i-rozporuplny-felix-maria-davidek.url> (6. 3. 2023).

³⁹ Winterová, M. T.: *Z hlubin bezedných*, Brno, s. 247.

⁴⁰ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 92n.

⁴¹ Rozhovor autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 11. 10. 2022.

⁴² *Tamtéž*.

„Felix usiloval o to, aby ženatí muži byli svěceni, tvrdil, že tam povolání je. Kdybychom toto dokázali překročit, měli bychom kněží dost. Já osobně si myslím, že není dostatečně využít křest (...). Kněžství je služba, která by měla být ve vědomí člověka (...).“⁴³

Zlom v činnosti Koinótés nastává s Koberickým synodem, na kterém byla projednáváno postavení ženy v církvi, potažmo možnost svěcení ženy. O této události se budeme zabývat zevrubněji dále a nyní pouze uvedeme, že sněm skončil roztržkou, kterou se už nikdy nepodařilo urovnat. Koinótés se rozdělilo na několik skupin, které vyvíjely svoji činnost více či méně nezávisle.

V roce 1971 a 1972 byl Davídek opakovaně, zřejmě na pokyn Vatikánu, vyzýván k ukončení své činnosti, avšak ten to považoval za akci státních úřadů a neuposlechl⁴⁴. Již v 70. letech StB o Davídkově činnosti věděla a často jej vyslychala. Snažila se Davídka zdiskreditovat a šířit o něm nepravdivé informace, které přebírala média dokonce i na Západě: Svobodná Evropa, Hlas Ameriky. Navzdory těmto okolnostem Davídek ve své činnosti nikdy neustal. Do ústraní se byl nucen uchýlit až kvůli svému zhoršujícímu se zdravotnímu stavu: od roku 1983 následkem úrazu přestal chodit a žil v Chrlicích, kde se o něj až do jeho smrti starala Ludmila Javorová. Z obav z tajné policie se bránil převozu do nemocnice, svolil k tomu až den před svou smrtí⁴⁵. Umírá 16. srpna 1988 ve věku 67 let, tedy pouhý rok před pádem komunistického režimu. Pohřben je na hřbitově v Brně-Tuřanech a každý rok se k výročí jeho smrti koná tzv. panychida, setkání skupiny lidí, kteří si připomínají Davídkův život a dílo⁴⁶.

Felix M. Davídek byl osobností výjimečnou, pro mnohé též rozporuplnou. Byl vzdělaný v mnoha oblastech, vynikal všestranností, odvahou, cílevědomostí a pracovitostí.

⁴³ *Tamtéž.*

⁴⁴ Mráčková B.: *Felix Maria Davídek*. In: Getsemany, 278, leden 2016. Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/node/3293> (5. 3. 2023).

⁴⁵ Srov. Liška, O.: *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 127n.

⁴⁶ *Reportáž z panychidy z roku 2022*. Dostupné z: <https://www.clovekavira.cz/detail-galerie/ef434870-5f20-405d-b8ea-3570887d5fef> (19. 3. 2023).

Generální vikářka Felixe M. Davídka Ludmila Javorová upozorňuje na jeho dar jasnozřivosti: „Felix byl v myšlení hodně pokrokový: viděl člověka s jeho možnostmi, sám člověk však o těchto možnostech nevěděl, proto je nerozvíjel.“⁴⁷

Místy bývá Davídkovi vyčítán příliš kreativní přístup například v uplatňování papežských fakult, svěcení nadměrného množství kněží a podobně. Vůči těmto hodnocením je však na místě jistá obezřetnost, protože je třeba si uvědomit, v jakých poměrech tehdy církev musela přežívat, a nutno uznat, že ani budoucí vyhlídky nebyly nikterak optimistické.

⁴⁷ Rozhovor autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 11. 10. 2022.

3. Kobeřický synod

Přelomovou událostí v činnosti skryté církve, zejména na jižní Moravě, se stal pastorální synod v Kobeřicích u Brna, někdy též nazývaný koncil, sněm nebo – slovy samotných organizátorů – Koncil Božího lidu. Protože Kobeřice byla a stále je malá obec vzdálená 30 km jihovýchodně od Brna, na okraji Ždánického lesa, lze si klást otázku, proč bylo ke konání synodu zvoleno právě toto místo. Jedním z důvodů, kromě jeho odlehlosti, byla skutečnost, že se na faře v Kobeřicích konaly semináře primárně pro zájemce o kněžské svěcení, byly však určeny i laikům, mužům i ženám. Výuka v Kobeřicích probíhala díky tomu, že tamním farářem byl blízký přítel Felixe M. Davidka Josef Klusáček, který kromě výuky umožňoval tajně vysvěceným kněžím i částečné veřejné působení ve své farnosti⁴⁸. Než ovšem přistoupíme k samotnému průběhu synodu, je nutné přiblížit okolnosti, které mu předcházely, a poukázat na jeho myšlenkové pozadí.

3.1 Příprava synodu

Doba od svolání synodu k jeho realizaci byla velice krátká, sám Davídek to považoval za „záležitost šesti týdnů“, ačkoliv o tématu přemýšlel už delší dobu⁴⁹. Zejména v důsledku politického dění – probíhající normalizace – byl přesvědčen o tom, že církev v Československu by měla reagovat na znamení doby a jednat o postavení ženy v církvi a možnosti jejího svěcení⁵⁰. Právo svolat synod Davídek odvozoval ze studia dokumentů II. vatikánského koncilu. Jedním z nich byl dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Dominus Iesus*, který se k synodám a místním koncilům vyjadřuje slovy: „Posvátný všeobecný sněm si přeje, aby synody a koncily, tyto ctihodné instituce, s novou silou ožily, aby se tak účinněji a lépe přispělo k růstu víry a zachovávání kázně v různých církvích podle potřeb doby“⁵¹. Sám Davídek obhajoval svolání synodu takto: „Vycházíme z toho, že jde o pastorální synod, který řeší konkrétní potřebnou praxi pro určité území. Na různém území je různá problematika – tak tomu bylo od počátku Církve. Tedy. Máme základní direktivu – co udělat pro spásu, jak to nejlépe zařídit na určitém

⁴⁸ Nedorostek, M.: *Stanislav Krátký: kněz, politický vězeň, dělník a biskup skryté církve, aneb, Život kněze ve druhé polovině 20. století*, s. 144.

⁴⁹ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 95.

⁵⁰ Liška, O.: *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 94.

⁵¹ Cit. tamtéž.

místě⁵². V obecnější rovině lze původ novátorských přístupů Davidka a jeho okolí hledat v koncilním dokumentu o kněžské a pastýřské službě *Presbyterorum ordinis*, který mj. vybízel k hledání nových cest v duchovenské službě, čímž odpovídal Davidkově představě nového pojetí a směřování tehdejší církve⁵³.

Podnětem ke svolání synodu byla také svědectví řeholnic, především boromejky Marie Vojtěchy Hasmandové, které ve vězení neměly jakoukoliv možnost přistupovat ke svátostem a účastnit se liturgie⁵⁴.

Na návštěvu u sestry Hasmandové vzpomíná Ludmila Javorová takto:

Byli jsme na vizitaci ve Znojmě u sester boromejek. Sestra Vojtěcha Hasmandová vyprávěla příběhy, jak ženy umíraly v kriminálech. Dotkla se toho, že muži jako kněží měli naprostý komfort ve všem: měli společnou dílnu, kde pracovali sami kněží. Měli své ložnice, kde byli jenom kněží. Kdežto sestry byly zavřené s ostatními ženami: vražedkyněmi, prostitutkami... Neexistovalo, aby se v něčem sjednotily: nemohly se modlit společně a těžce to nesly. Říkala, že některé dokonce umíraly takřka v zoufalství, potřebovaly se sdílet a nešlo to, neměly tam ani soukromí na poslední hodinu. Sestra Vojtěcha toto předložila a říkala: ‚Otče biskupe, dělejte s tím něco! Co když se bude situace opakovat...‘ A on řekl: ‚Mám to v plánu a budu o tom hodně přemýšlet.‘ A když jsme odcházeli domů, poklepala mu ještě na schodišti na rameno a řekla mu: ‚A nezapomenete na to?‘ Odpověděl: ‚To nemůžu, to jsem si vzal za své.‘ Když jsme jeli autem, zeptala jsem se ho: ‚Felixi, co chceš udělat?‘ A on mi na to řekne: ‚Nech to na mě... Nech to na mě, ale musíme jednat rychle, nevíme, co bude, nemáme ani den zaručenou budoucnost. Čili budu jednat rychle (...).‘⁵⁵

Další pohnutkou k organizaci synodu byla de chardinovská myšlenka, obecně ve společenství Koinótés přijímaná, o „aktivní úloze lidstva na přiblížování parúzie, druhého příchodu Krista, a také Chardinovo pojetí evoluce jako směřování k vyšší komplexitě“⁵⁶.

⁵² Magnetofonový záznam pastorálního synodu. Davidkova závěrečná řeč, 26. 12. 1970; cit. in: Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 96.

⁵³ Nedorostek, M.: *Stanislav Krátký: kněz, politický vězeň, dělník a biskup skryté církve, aneb Život kněze ve druhé polovině 20. století*, s. 142n.

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 152.

⁵⁵ Rozhovor autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 11. 10. 2022.

⁵⁶ Nedorostek, M.: *Stanislav Krátký: kněz, politický vězeň, dělník a biskup skryté církve, aneb Život kněze ve druhé polovině 20. století*, s. 152.

Davídek vnímal potřebu aktivně zasáhnout do parúzie právě prostřednictvím emancipace ženy v katolické církvi a usuzoval, že „společnost potřebuje službu ženy jako speciální nástroj pro posvěcování lidstva“⁵⁷. Přikláněl se ke svěcení ženy, neboť vyloučení žen z nižšího svěcení nemá podle něj dogmatický základ. Navíc svěcení žen pokládal za součást papežských fakult, které se začaly uplatňovat na území Československa krátce po státním převratu⁵⁸. Toto téma si zaslouží poněkud podrobnější rozpracování, a proto mu nyní věnujme pozornost v podobě rozboru textů a myšlení dvou osobností, které zdůvodňují, proč byla tato otázka pro Davídka natolik zásadní.

3.1.1 Myšlenkové pozadí synodu

Obsahové pozadí Kobeřického synodu, zejména pak otázku postavení ženy v církvi a jejího případného svěcení, nám pomohou osvětlit dvě studie: v prvním případě se jedná o text J. Peterse z roku 1968, který Davídek znal a který zřejmě rozhodujícím způsobem ovlivnil jeho smýšlení v této oblasti. Dalším textem, který nám ještě více pomůže pochopit Davídkovo uvažování, je stať Jozefa Pavloviče, který byl od roku 1977 s Felixem M. Davídkem v intenzivním kontaktu a jeho názory na danou problematiku velice dobře znal.

3.1.1.1 Jan Peters

Podstatný vliv na Davídkovo smýšlení o roli ženy v církvi holandský teolog a karmelitán Jan Peters a jeho studie *Jaké má místo žena v církevních funkcích*⁵⁹. Protože text považujeme v tomto ohledu za klíčový, dovolíme si analyzovat jej na tomto místě poněkud podrobněji.

Úvodem si autor klade několik klíčových otázek, na jejichž základě konstatuje, že z pohledu platného církevního práva svěcení ženy možné není, avšak pro teologii tato otázka nemá být uzavřenou záležitostí. Pro odůvodnění své teze – totiž že svěcení ženy v současné době možné je – se postupně snaží najít odpovědi na čtyři klíčové otázky:

1. Jaký má názor na tento problém Starý a Nový zákon?

⁵⁷ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 96.

⁵⁸ Habánik, T.: *Tajná církev a jej boj za demokraciu v Československu*, s. 50.

⁵⁹ Peters, J.: *Jaké má místo žena v církevních funkcích?*, Concilium, č. 4, roč 1968; český překlad: In: Teologický sborník č. 2, roč. 97, s. 36-44.

2. Proč žena zůstala vyloučena z oficiální služby?
3. Zda dnešní emancipace ženy nám nepřikazuje znovu prozkoumat celý tento problém?
4. Jaké místo nachází současná teologie pro ženu v oblasti svátostné funkce?⁶⁰

Pokud se týče poselství Písma, zdůrazňuje autor plnou rovnost muže a ženy již v knize Genesis: stvoření Bůh svěřuje ženě a muži jakožto rovnocenným partnerům. Z dějin Izraele jsou uvedena jména mnoha žen, které se aktivně podílí na díle spásy: Debora, Judit, Ester a další. Třebaže žena ve Starém zákoně „nebyla kulticky činná“ (vzhledem k patriarchálnímu zřízení a skutečnosti, že kněžství bylo dědičné a připadalo výhradně potomkům Áronovým), „hrála aktivní roli v nesení spásy“⁶¹. Z evangelíí je vyzdvížena skutečnost, že ženy se „činně zúčastňovaly veřejného života Ježíšova a staly se svědky jeho zmrtvýchvstání“, přičemž „pro Ježíše samotného rozdíl pohlaví mezi mužem a ženou nemá zvláštní význam, a tomu se divili i jeho učedníci“. Kromě toho Duch svatý byl vylit na všechny, muže a ženy, proto nelze omezovat jeho působení pouze na jedno pohlaví, v takovém případě bychom „zhášeli alespoň zčásti Ducha“⁶².

Následně autor uvádí historický vývoj pohledu na postavení ženy v církvi, který vedl k vyloučení ženy z kněžského úřadu. V prvních staletích ženy běžně udělovaly křest, přinášely eucharistii nemocným a dětem a byly součástí kléru: sloužily zejména jako jáhenky a vyvíjely misijní a katechetickou činnost. Žena-jáhenska nebo muž-jáhen byli nejbližšími spolupracovníky biskupa: tento jediný celebrou a jáhen či jáhenka vykonávali ostatní liturgické funkce. Postupem času však byla žena z těchto funkcí vylučována. Pro tento vývoj uvádí autor tři důvody: antifeminismus, který začíná převládat v církvi a teologii; kultura trubadúrů, která má charakter erotický a postupně devalorizuje ženu do role partnerky v lásce; začátky politické a náboženské emancipace městského stavu⁶³.

Na základě svých úvah a zkoumání dospívá autor k závěru, který shrnuje do tří bodů:

1. Z hlediska exegetického nemáme žádné přesvědčivé argumenty pro vyloučení ženy z kněžských funkcí.

⁶⁰ Srov. *tamtéž*, s. 36n.

⁶¹ *Tamtéž*, s. 39.

⁶² *Tamtéž*.

⁶³ Srov. *tamtéž*, s. 41.

2. Vyloučení ženy z kněžské funkce bylo – jak jsme dokázali, výsledkem historického vývoje, a proto tento fakt ztrácí veškerou absolutní hodnotu a veškerou samozřejmost.

3. Křesťanské pojetí úřadu jako charismatického poslání (missio) a služby, které nastoupilo na místo pojetí právníckého, nutí i katolického teologa, aby hledal místo a podíl ženy v kněžském úřadu a aby formuloval otázku, zda by žena nemohla plnit spásonosnou funkci v širším a bibličtějším aspektu kněžského úřadu.⁶⁴

Otázku nastíněnou v posledním bodu autor zodpovídá kladně: jestliže má být kněžský úřad pochopen a přijat, musí se stále utvářet, aby jej lidé přijali, musí „ukazovat co možná největší bohatství různých darů, odstínů, aspektů, přizpůsobení“. Následně se autor táže: „Nebyla by to frustrace darů, které by zůstaly nevyužity u ženy? Právě z tohoto důvodu můžeme mluvit o tom, že v kněžském úřadě je pro ženu místo. Copak by církev neutrpěla újmu na své tváři, kdyby chtěla podržet pouze její mužské rysy? Vždyť proto chudne (...) Ať církev jako matka se ukáže skutečně tvůrčí“⁶⁵. Peters upozorňuje na to, že pro naplňování těchto funkcí není rozhodující pohlaví, nýbrž že je třeba najít způsob, „jakými prostředky nejlépe naplnit službu spásy lidstvu“⁶⁶.

Jak uvidíme dále – zejména v analýze autentického dokumentu v následujících kapitolách –, Davídek se s mnohými těmito myšlenkami ztotožňuje a nechává je zaznívat nejen na Kobeřickém synodu, ale zastává je až do své smrti. Dříve však, než se budeme věnovat samotnému synodu, dovolíme si pojednat ještě o druhém avizovaném textu, který názorně osvětluje Davídkovo myšlení a který se popisuje Davídkovy postoje retrospektivně.

3.1.1.2 Jozef Pavlovič

Důvody, proč se Davídek rozhodl předložit synodu otázku svěcení ženy a její role v církvi, přílehlavě shrnuje Jozef Pavlovič⁶⁷, který byl od 70. let Davídkovým blízkým spolupracovníkem. Tato kapitola nám zároveň poslouží k dokreslení myšlenkového kontextu synodu, po kterém budeme moci přejít ke zdokumentování jeho samotné realizace.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 42.

⁶⁵ *Tamtéž*, s. 43n.

⁶⁶ *Tamtéž*.

⁶⁷ Pavlovič, J.: *Teologické důvody biskupa F. M. Davídka na kňazskú vysviacku ženy*. In: Teologický sborník, č. 4, roč. 2002, s. 49-54.

V širším kontextu dle Pavloviče změnilo postavení ženy v 60. letech volání po větší rovnoprávnosti muže a ženy, které se promítlo také do smýšlení některých duchovních katolické církve. Autor dokonce tvrdí, že v 70. letech považovali kněžství ženy i mnozí konzervativnější kněží za reálné. Davídek sám byl přesvědčen o tom, že je to nová skutečnost přibližující k parúzii. Ochladnutí postojů ke kněžství žen nastalo se zvolením papeže Jana Pavla II. Důvody ke svěcení žen dělí Pavlovič do tří okruhů: biblicko-historického, prakticko-teologického a okruhu systematické teologie⁶⁸.

Skutečnost, že se žena neúčastnila starozákonního kněžstva, spatřoval Davídek dle autora v přirozených záležitostech plynoucích z formy chrámového kněžství, zejména pokud jde o službu obětování. Ve starozákonní tradici však spatřoval oporu pro novozákonní kněžství ženy především v charismatickém působení starozákonních prorokyně, přičemž právě prorocká služba měla ve starozákonní tradici největší význam pro ohlašování Božího slova. Ve vývoji starozákonní církve sehrály roli kromě prorokyně i mnohé další ženy. Z Nového zákona považoval Davídek za důležitou skutečnost, že právě ženy byly první, kdo ohlašoval Kristovo vzkříšení. Historicky pak ženy stály v čele ženských klášterů (abatyše)⁶⁹.

Z hlediska prakticko(pastorálně)-teologického nelze říci, že by Davídek zdůvodňoval potřebu svěcení ženy nedostatkem mužských kněžských povolání, nehovořil o „připuštění“ ženy ke kněžství, svolení ze strany muže, nýbrž považoval je za spolupráci s Duchem svatým. Dalším důvodem byla skutečnost, že za určitých dějinných okolností mohou ženy zůstat v izolaci, bez možnosti přistupovat ke svátostem. Tak tomu bylo, jak jsme uvedli výše, v případě vězněných reholnic. Dále byl Davídek přesvědčen, že za jistých okolností může být pastorační práce žen ženami efektivnější⁷⁰.

Do posledního okruhu spadá Davídkovo odůvodnění kněžství ženy a jeho eschatologické podstaty: v kněžství ženy Davídek spatřoval přiblížení se parúzii, naplnění, další krok k dokončení vesmíru ve spolupráci se Stvořitelem. Uvědomoval si, že kněžství ženy si bude vyžadovat strukturální změny v církvi, a také to, že se těchto změn vyšší církevní

⁶⁸ Srov. *tamtéž*, s. 50.

⁶⁹ Srov. *tamtéž*, s. 51.

⁷⁰ Srov. *tamtéž*, s. 52.

hodnostáři obávají. V konečném důsledku Davídek počítal s tím, že žena bude přijímat i biskupské svěcení⁷¹.

3.1.2 Závěrečná fáze příprav

Příprava sněmu byla navzdory jeho významu dosti krátká a pochopitelně značně intenzivní. Součástí byla dvě přípravná grémia (listopad-prosinec 1970), jejichž úkolem bylo během několika týdnů rozpracovat program sněmu. Vznikla tak celá řada materiálů týkajících se témat, která měla být na sněmu projednána⁷². Na přípravných pracích v rámci těchto grémií se podílelo asi 20 osob, které byly vázány přísahou. Kromě toho nechal Davídek vypracovat různé studie a expertizy, přeložit zahraniční články k dané problematice a teologické studie. Jednou z těchto expertíz byla práce Stanislava Krátkého věnovaná postavení (potažmo možnosti svěcení) ženy v církvi, ve které autor shrnul tradici a učení církve a poukázal na možná řešení. Myšlenku svěcení žen a priori nezavrhuje, ale poukazuje na skutečnost, že by tuto záležitost měl rozhodovat papež (zřejmě také z tohoto důvodu se Krátký synodu nakonec neúčastnil)⁷³. Ve svých vzpomínkách Krátký podotýká, že pro zákaz svěcení žen v katolické církvi není důvod dogmatický, ale že jde pouze o tradici a ustanovení kodexu, pro které neexistuje dostatek čistě teologických argumentů⁷⁴. Lze se domnívat, že právě toto byl výstup Krátkého expertizy, kterou sám autor včas nedodal, avšak nakonec na synod byla doručena, neboť Davídek pověřil biskupa Blahu, aby ji od Krátkého z Kunštátu přivezl⁷⁵. Sám Krátký tvrdí, že na synod pozván nebyl a že Blaha přijel pouze pro text⁷⁶. Toto tvrzení je v rozporu s výpovědí L. Javorové která opakovaně uvádí, že Krátký na synod pozván byl⁷⁷.

Ludmila Javorová vzpomíná na tyto události následovně:

⁷¹ Srov. *tamtéž*, s. 54.

⁷² Srov. Liška, O.: *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 96.

⁷³ Srov. Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 115.

⁷⁴ Srov. Krátký, S., Mazanec, J.: *Stanislav Krátký: K plnosti: rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*, s. 100.

⁷⁵ Rozhovory autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 25. 1. 2023.

⁷⁶ Srov. Krátký, S., Mazanec, J.: *Stanislav Krátký: K plnosti: rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*, s. 99.

⁷⁷ Rozhovory autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 25. 1. 2023; též: Nedorostek, M.: *Stanislav Krátký: kněz, politický vězeň, dělník a biskup skryté církve, aneb, Život kněze ve druhé polovině 20. století*, s. 153.

„Když jsme odjížděli z Kunštátu [kde jsme byli světit], svěřil se Krátký Felixovi, že ze strany Bible není překážka proti tomu, aby žena byla svěcena (...). Z toho Felix vyšel (...). Neudělal to čistě ze sebe, nechal si to právně vypodložit. Krátkému řekl: ‚Toto tam změň, toto vlož sem...‘ Krátký na to: ‚Dobře, zítra to dovezu do Kobeřic.‘ Jenomže když jsme do Kobeřic přijeli, Krátký tam nebyl. Čekalo se na něj, ale Krátký nepřišel. Felix poručil Honzovi Blahovi Krátkého vzbudit a expertizu dovézt. Honza tedy jel, kolem druhé hodiny v noci Krátkého vzbudil (...) a expertizu dovezl. Ta se tam přečetla, ale už to nemělo význam, protože jsme pomalu končili.“⁷⁸

Hlavní náplň programu, zejména otázku postavení žen v církvi a jejich svěcení, rozpracoval sám Davídek. Hanuš a Fiala (1999) shrnují konečný návrh do následujících bodů⁷⁹:

1. *Církev na celém světě je povinna reflektovat kairos*, tj. čas navštívení, v němž Bůh přichází s novým znamením, které člověk poznává jako výzvu utvořit novou skutečnost; v souvislosti se svěcením ženy vyhodnocuje Davídek konec roku 1970 jako „příhodnou chvíli“, kairos.
2. *Pro svěcení žen za určitých okolností hovoří potřeby pastoračně sociologické*. V tomto ohledu je třeba připomenout, že Davídek znal situaci ženských věznic, např. ze svědectví výše zmíněné Marie Vojtěchy Hasmandové.
3. *Důležité je také hledisko kulturně antropologické*. Davídek měl tímto na mysli, že se nejen změnilo postavení ženy ve společnosti, ale že došlo také k vnitřním změnám v evolučním procesu.
4. *Svěcení žen vychází z tradice církve*. Davídek si kromě jiného uvědomoval skutečnost, že ženy během prvních staletí udělovaly křest, přinášely eucharistii nemocným a měly určité místo v hierarchii.
5. *V této souvislosti je zapotřebí upravit a doplnit církevní právo*. Kodex kanonického práva dle Davídka neuvažuje o všech možnostech a okolnostech, které mohou nastat.

Po obsahové stránce byl tedy synod připraven. S blížícím se zasedáním však nebyli všichni protagonisté v otázce svěcení žen jednotní.

⁷⁸ Rozhovory autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 25. 1. 2023.

⁷⁹ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 98.

3.2 Průběh synodu

Navzdory vypjaté atmosféře byl synod zahájen. Konal se ve dnech 25. – 26. 12. 1970 na faře v Kobeřicích a zúčastnilo se jej kolem šedesáti delegátů, z toho byly přibližně dvě třetiny kleriků a řádových osob a třetinu zúčastněných tvořili laici⁸⁰. Vzhledem k bezpečnostním opatřením se synodu zúčastnil menší počet delegátů, než se původně předpokládalo⁸¹. Účastnit se mohly pouze osoby schválené řídicím centrem, avšak podle svědectví Ludmily Javorové se dostavili i delegáti, kteří přímo Davídkem pozváni nebyli⁸². Účastníci přijížděli či přicházeli jednotlivě nebo v malých skupinách a z různých směrů, podle plánu, který předem připravil Davídek, za přísného utajení⁸³. Jako poslední přijeli na místo Felix M. Davídek a L. Javorová.

Před samotným začátkem synodu se snažili tři nesouhlasící biskupové – Bedřich Provaník, Josef Dvořák a Jiří Pojer – jeho konání na poslední chvíli zabránit. Důvodem nesouhlasu s jeho realizací byla zejména – dle jejich názoru – nedostatečná připravenost synodu. Dále upozorňovali Davídka na to, že otázku svěcení žen není možné na sněmu vyřešit. Za tímto účelem si ještě před zahájením koncilu vynutili konání dalšího grémia, po kterém požadovali stažení tohoto bodu z programu, a předali Davídkovi Memorandum o devatenácti bodech. V Memorandu, kromě jiného, uvedli následující připomínky⁸⁴:

- neinformovanost konciliantů (vědecká informovanost účastníků je minimální; chybí opozice, experti; mnozí z účastníků nebyli předběžně informováni);
- nedostatečná psychologická příprava většiny účastníků;
- nedostatečné zdůvodnění, proč musí místní církve jednat proti Kodexu církevního práva (možné to dle autorů je, avšak musí k tomu být pádné důvody: zdůvodnění přibližováním parúzie a teologie kairos se nezdá být dostatečné, navíc o této věci – tj. svěcení žen – může rozhodnout kolegium biskupů za předsednictví papeže);

⁸⁰ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 98.

⁸¹ Habánik, T.: *Tajná církev a jej boj za demokraciu v Československu*, s. 50.

⁸² Rozhovory autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 11. 10. 2022.

⁸³ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 100.

⁸⁴ *Tamtéž*, str. 99; podobně: Liška, O.: *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 96n.

- z hlediska ontologicko-sakramentálního platí královské kněžstvo i pro ženu, tento prostor je třeba dostatečně využít, což se dosud neděje, teprve po vyplnění tohoto prostoru lze pokračovat ordinací ženy;
- společenská funkce ženy-kněze je za nynějších podmínek sporná a sociologicky nepřipravená;
- nelze vyžadovat rozhodnutí od těch, kdo to slyší poprvé, pro rozhodnutí je nutný delší čas;
- autoři Memoranda uzavírají, že se jedná o „teologii hazardu, ne rizika“⁸⁵.

Hlasování o stažení tématu svěcení žen z pořadu jednání dopadlo v neprospěch navrhovatelů, program byl tedy přijat v původním znění⁸⁶.

Dramatické okolnosti přibližuje ve svých vzpomínkách Ludmila Javorová:

„Když jsme přijeli na synodu, tři jeho žáci [Davidkovi žáci: Bedřich Provazník, Jiří Pojer a Josef Dvořák – pozn. autora] si stoupli do chodby – my jsme přijeli poslední – a řekli: ‚Stát, dál ani krok. Koncil se nekoná (...)‘ Bylo nás tam padesát a všichni už čekali na to, až tam přijedeme (...). Felix jim dal ruce dolů a řekl: ‚Od toho jsem tady já. Do kanceláře!‘ Všichni jsme šli tedy do kanceláře a Felix je vyzval: ‚Teď mi v klidu řekněte, co se děje, proč se nekoná.‘ A víte, co řekli? Že prý v současné době není žádná žena schopna přijmout kněžství. Felix na to: ‚A vy jste byli schopni? Na základě čeho, na základě toho, že jste muži? (...)‘ Pak jsme šli do místnosti, kde byli všichni. Ti tři si stoupli proti němu, nenechali ho vůbec nic přednést. Zápis nešel dělat, protože do toho vždy vpadli. Co řekli tomu společenství, já nevím, nezajímám se o to (...). Byly tam velké kapacity, byli to tradičně myslící kněží. Ti, kteří nemohli přijet, poslali na lístku, že souhlasí nebo nesouhlasí s pořadem jednání. Lístky se pak zničily, nemohly se přechovávat (...). Ti, kteří přijet nemohli, byli kněží buď z velké dálky nebo nemohli z pastoračních důvodů.“⁸⁷

Davídek na obhajobu svěcení žen v průběhu jednání samotného synodu podotýkal, že v prvních dobách křesťanství žena mohla být jáhenkou. Pokud to tedy bylo možné v prvních staletích křesťanství a ve 20. století nikoliv, svědčí to dle jeho názoru o určité stagnaci. Doslova

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Rozhovory autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 11. 10. 2022.

řekl: „Svěcení ženy dnes lidstvo potřebuje a doslova na to čeká. Církev by tomu neměla bránit... Společnost potřebuje službu ženy. Kdybychom to charakterizovali psychologicky, tak poznává, že jí něco schází. Potřebuje tuto službu ženy jako speciální nástroj pro posvěcování druhé půlky lidstva. Jako by současné posvěcování světa bylo už nedostatečné. Nejde nám o nic než o consecratio mundi, posvěcování světa“.⁸⁸

S příspěvky vystoupili mj. Jiří Krpálek, Jan Blaha, ženatý kněz Josef Javora a další, mezi nimi i přítomné ženy, z nichž některé byly řeholnice. Jedna z nich shrnuje svůj postoj k otázce svěcení žen takto: „Na námitky opoziční strany, že žena jako kněz se nyní nemůže uplatnit a že žádný kněz není svěcen pro sebe, ale pro společnost, bych odpověděla takto: není třeba uvažovat zatím v našich podmínkách o uplatnění ženy-kněze v I. linii. Jsem toho názoru, že by žena-kněz mohla plně rozvinout svou činnost pouze na půdě II. linky. Otázky, zda se cítí některá žena k tomu zralá nebo ne, nepovažuji za vhodné. Kdo z mužů by mohl o sobě říci, že je zralý pro toto povolání?“⁸⁹

26. prosince v brzkých ranních hodinách se uskutečnilo tajné hlasování o tom, jestli je svěcení žen v církvi možné. Výsledek byl po započtení hlasů korespondenčně hlasujících, kteří se z důvodu emigrace či z kapacitních důvodů nemohli účastnit osobně, nerozhodný. Pokud by tyto korespondenční hlasy započteny nebyly, bylo by svěcení žen o pět hlasů zamítnuto⁹⁰. Po hlasování pokračoval synod další diskusí⁹¹.

3.3 Důsledky synodu a stručný přehled dalšího vývoje

Přestože synod o svěcení žen nerozhodl, byl Davídek natolik přesvědčen o nutnosti tento krok učinit, že hned 28. prosince vysvětil na kněze Ludmilu Javorovou. Kromě ní vysvětil na kněze zřejmě další dvě ženy a osmnáct na jáhenky⁹². Tento Davídkův krok lze opodstatnit jeho vizí

⁸⁸ Přepis několika pasáží Davídkovy řeči na synodu. In: Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 101.

⁸⁹ Cit. *tamtéž*.

⁹⁰ Osterwalder, J.: *Zranený posol, stretnutie s Janom Georgom Pojerom (1934 - 2006) po jeho úteku do Švajčiarska*. In: Koller E., Küng, H., Križan P. (ed.): *Zradené prorocstvo. Československá podzemná cirkev medzi Vatikánom a komunizmom*, Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2011, str. 177.

⁹¹ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 101.

⁹² Srov. Liška, O.: *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 98; Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 102.

světa: byl přesvědčen, že právě on je povolán k dalšímu kroku na cestě duchovního zrání lidstva a prolomit určité bariéry v něčem, co v dohledné době může být realitou a stát se dalším milníkem na cestě k parúzii⁹³. Sám Davídek vyjadřuje tento postoj slovy: „Nikdy nečekejme, že něco takového bude přijato od lidí, jako celek. Musí tu být někdo, kdo předává to, co teprve ve většině lidstva postupně dozraje“⁹⁴. Vědomě porušil církevní nařízení v přesvědčení, že „život má přednost před kodexem“, neboť „řád konání má vždy přednost před řádem regulace a stanovením zákonů“⁹⁵.

Ludmila Javorová k tomuto uvádí:

„Felix měl nachystané zdůvodnění, proč k tomu přistupuje, že nechce porušit žádné předpisy církve, že je mimořádná doba a vyšel ze svědectví sestry [Marie Vojtěchy Hasmandové – pozn. autora], která mluvila o tom, že smrt staříčkových sester, které umíraly v kriminále a v soustředovacích táborech, byla poznamenána beznadějí a utrpením z toho, že nemohly přistupovat ke svátostem.“⁹⁶

Teologicko-historické zdůvodnění takové změny církevní praxe bylo z hlediska parusiální teologie, kterou zastával, to nejdůležitější, avšak zároveň byl do určité míry bezradný v tom, jakým způsobem svěcení žen vlastně uplatnit. Formulaci úkolů žen v Koinótés měl přinést druhý synod v roce 1973 v Červeném Dole, jehož hlavním tématem mělo být vypracování liturgie, která by byla více přizpůsobena ženě jako nositelce služebného kněžství. Ve vzpomínkách účastníků se toto setkání nejeví jako zásadní událost pro dějiny skryté církve. Vysvěcení žen Koinótés tak zůstalo spíše symbolickým aktem, který nedošel uplatnění v rámci společnosti a zůstal do značné míry nevyužit⁹⁷. Někteří autoři podotýkají, že nesouhlas se svěcením žen v Koinótés nutně neznamenal apriorní nesouhlas s myšlenkou svěcení žen⁹⁸.

⁹³ Srov. Liška, O.: *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 98.

⁹⁴ Cit. in: Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 102.

⁹⁵ Cit. *tamtéž*, s. 103.

⁹⁶ Rozhovory autora práce s Ludmilou Javorovou, Brno 25. 1. 2023.

⁹⁷ Srov. Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 104n.

⁹⁸ Srov. Nedorostek, M.: *Stanislav Krátký: kněz, politický vězeň, dělník a biskup skryté církve, aneb Život kněze ve druhé polovině 20. století*, s. 142n; viz též vzpomínky Fridolina Zahradníka: Ústav pro studium totalitních režimů: *Fridolín Zahradník (1935)*. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/vzdelavaci-projekt-pamet-a-dejiny-totalitnich-rezimu/predstavitel-a-aktivni-clenove-cirkvi/fridolin-zahradnik> (15. 3. 2023).

Reálným důsledkem uskutečněného synodu bylo rozdělení Koinótés, které jednotliví členové vnímali různě intenzivně. Například Stanislav Krátký uvádí, že z jeho pohledu nešlo přímo o rozštěpení, „pouze jako by vznikly dvě zahrady, z nichž každá má svého zahradníka“⁹⁹. Jiní členové Koinótés vnímají následný vývoj jako bolestný a nešťastný, neboť vzniklý konflikt se již nikdy nepodařilo urovnat. Pozitivní snad zůstává jen to, že způsobený rozkol přispěl k budování dalších společenství, jejichž činnost byla v dobách zvýšeného útlaku kněžší i věřících nevyhnutelná¹⁰⁰.

Již měsíc pro synodu se Davídek sešel se třemi biskupy, kteří odmítali uznat jeho legitimitu. Obvinil je nikoliv z neposlušnosti vůči němu, nýbrž z porušení bezpečnostních pravidel, neboť měli navzdory přísaze pozvat předem neschválené osoby¹⁰¹.

Skutečnost, že se na sněm dostavil více osob, než bylo plánováno, vinou zmíněných třech biskupů, potvrzuje také Ludmila Javorová:

„Už nevím, kde se přísaha odehrávala, na stole byly dvě svíce, kříž, a tito lidé v řídicí funkci složili přísahu před Bohem a před celým společenstvím (...), že o tom nebudou s nikým mluvit, kdo není do věci zasvěcen, že tam nevezmou nikoho, kdo není informován (...). Podepsali, že pozvání měli předat jen těm, kdo je delegován.“¹⁰²

25. ledna 1971 napsal Davídek třem svým oponentům list *Ad tres fratres*, ve kterém tvrdě odsoudil jejich postup. Když se dozvěděl, že tito tři biskupové vyvíjejí nezávislou činnost vymykající se rámci fakult, tedy udílí další svěcení, rozhodl se je v říjnu roku 1971 suspendovat, přičemž tuto suspenzi již neodvolal.

Svým svědectvím tuto skutečnost potvrzuje také Ludmila Javorová:

⁹⁹ Krátký, S., Mazanec, J.: *Stanislav Krátký: K plnosti: rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*, s. 105.

¹⁰⁰ Srov. Habánik, T.: *Tajná církev a jej boj za demokracii v Československu*, s. 51.

¹⁰¹ Srov. *Tamtéž*; též: Liška, O.: *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 99; Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 105.

¹⁰² Rozhovory autora práce s Ludmilou Javorovou, 25. 1. 2023.

„Přestože byli v suspenzi, začali světit, a tím vlastně vznikla dvojitá cesta, nejistota v církvi, že něco bylo udělané nepravoplatně. Ale Felix to nezavinil. To by oni sami museli říct, kdo je pověřil. Felix ne.“¹⁰³

Tímto došlo k rozdělení moravské skryté církve, které ani přes několikeré pokusy o smír nebylo nikdy překonáno¹⁰⁴. Činnost podzemní církve a vzájemné propojení komplikovala i skutečnost, že Státní bezpečnost nejpozději v roce 1971 věděla o svěcení kněží ze strany Davídka i o tajných skupinách řeholnic v rámci společenství Koinótés. Sám Davídek byl pravidelně vyslýchán, v roce 1974 dokonce každých čtrnáct dní, takže systematická práce nebyla dost dobře možná. Mnozí tedy raději volili dočasné či úplné přerušení vazeb s osobami, které byly takto sledovány¹⁰⁵.

¹⁰³ Rozhovory autora práce s Ludmilou Javorovou, 25. 1. 2023.

¹⁰⁴ Srov. Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 105.

¹⁰⁵ Srov. Nedorostek, M.: *Stanislav Krátký: kněz, politický vězeň, dělník a biskup skryté církve, aneb Život kněze ve druhé polovině 20. století*, s. 155.

4. Analýza autentických materiálů

Pokud se týče autentických materiálů, podařilo se nám pro účely této práce získat z archivu člena Koinótés podrobný zápis jednání, které zřejmě následovalo po mimořádném – třetím – grémium (toto grémium si vyžádali biskupové nesouhlasící se zařazením otázky svěcení ženy do programu koncilu). Na tomto jednání se řešilo, zda klíčovou otázku svěcení ženy ze synodu stáhnout či nikoliv.

V tomto oddílu bychom rádi tento dokument analyzovali a poukázali na jeho klíčové body. Je potřeba říci, že jsme se dosud nesetkali s žádnou publikací, kde by bylo o těchto materiálech pojednáno. Budiž tedy následující rozbor dalším střípkem do mozaiky Kobeřického synodu, který nám pomůže udělat si ucelenější představu o jeho přípravě, průběhu a postojích některých jeho účastníků. Jelikož, jak jsme uvedli v úvodu, nemáme svolení materiál šířit, publikovat jeho kopie či fotografie nebo se výslovně zmiňovat o tom, ze kterého zdroje jsme jej získali, budeme tuto skutečnost v našem rozboru respektovat.

Dostupný autentický materiál je vlastně konceptem zápisu jednání ze dne 25. 12. 1970. Jedná se o zápisky zřejmě tří osob, které si během jednání dělaly podrobné poznámky, obsah všech tří textů je tedy prakticky totožný, což je výhodné pro dotvoření celkového obrazu jednání. Na základě těchto tří konceptů měl být zřejmě vyhotoven zápis z tohoto jednání¹⁰⁶. Na druhou stranu některé poznámky jsou kvůli snížené kvalitě rukopisu v důsledku spěšného a někdy zkratkovitěho psaní hůře čitelné či pochopitelné. Jelikož se jedná o koncepty, je někdy rovněž obtížné zachytit kontext výpovědí, který účastníci znali a který nebylo třeba explicitně zmiňovat.

Zápisky z autentického materiálu pro přehlednost rozdělíme na několik částí:

- 1. Úvodní poznámky**
- 2. Proslov (zřejmě) Felixe M. Davídka**
- 3. Hlasování a následná diskuse**

¹⁰⁶ Zda si při jednání dělali poznámky hned tři osoby současně, zůstává otázkou. Je např. možné, že se jedná o přibližné opisy jednoho původního textu z pozdější doby, pak se ovšem logicky nabízí otázka, za jakým účelem by byl koncept opisován. Proti opisování navíc hovoří skutečnost, že zejména ve 2. rukopisu jsou některé věty nedokončené, přičemž v ostatních dvou jsou kompletní. Třetí rukopis zachycuje pouze proslov Davídka, nikoliv záznam o hlasování.

4.4.1. Úvodní poznámky

Na zasedání bylo přítomno celkem 27 osob. Nejprve bylo přečteno memorandum ze třetího grémia a jeho autoři následně vyzdvihli ze svého hlediska některý z jeho bodů.

Z materiálu vyplývá, že třetího grémia se zúčastnilo celkem 12 osob a 8 bylo nepřítomno, zřejmě se tedy jednalo o podobnou či stejnou sestavu jako při předchozích dvou grémiích. Dále je uvedeno, že čtyři členové grémia požádali o stažení otázky svěcení žen z programu (Provazník, Pojer, Dvořák, jméno čtvrté osoby se nám bohužel nepodařilo s jistotou identifikovat). Důvody tohoto návrhu byly dodány písemně jako memorandum.

Koncept zápisu pokračuje zmínkou o tom, že jednání bylo zahájeno ve 22 hodin hymnem *Veni Sancte Spiritus*, po kterém všichni zúčastnění složili do rukou Felixe M. Davídka a Jana Blahy přísahu, jejíž text má být – dle zápisků – v příloze, ta však součástí analyzovaných materiálů není. Poté následuje nejdelší pasáž, která zachycuje s největší pravděpodobností proslov Felixe M. Davídka, byť jeho jméno výslovně uvedeno není.

4.4.2. Proslov (zřejmě) Felixe M. Davídka

Úvodem budiž řečeno, že vzhledem ke komplexnosti Davídkova projevu nebylo možné postihnout kontext některých výpovědí, které odkazují na historické osobnosti či události (sv. Augustin, Cyprián, IV. lateránský koncil atd.). Proto si v následující analýze Davídkova projevu dovolíme všimnout zejména myšlenek a aspektů, které bezprostředně odkazují na synod jako takový.

V úvodu proslovu je připomenuto, že koncil (členové Koinótés hovořili o Kobeřickém synodu jako o Koncilu Božího lidu) se na českém území koná poprvé od dob Karla IV., kdy byl pražským arcibiskupem Arnošt z Pardubic¹⁰⁷. Za heslo synodu bylo zvoleno zvolání Maranatha (Pane, přijď!), kterým končí kniha Zjevení a je tedy posledním slovem Nového zákona.

¹⁰⁷ Podle našeho názoru měl Davídek na mysli provinciální synodu, z roku 1349, z níž vzešla provinciální statuta, která systematicky stanovovala hlavní zásady církevního práva (Srov. Urban, F.: *Mariánský kult v době a v díle arcibiskupa Arnošta z Pardubic*, In: *STUDIA THEOLOGICA* 11, č. 1 [35], 2009, s. 17; dostupné z: <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2009/01/02.pdf>).

Veliký důraz je kladen na roli Ducha svatého, který vede věřícího jednotlivce a celé společenství a který působí, že tvořit mohou a musí nejen členové církevní hierarchie, nýbrž každý jeden věřící včleněný křtem do společenství církve. Koncil – a každý, kdo se jej účastní – je vnímám jako nástroj v rukou Ducha svatého. Z toho důvodu mají všichni zúčastnění rovnocenný hlas, neexistují osoby s hlasem pouze poradním a osoby pouze přihlížející. Jako nástroj Ducha svatého nesmí nikdo přihlížet. Zodpovědnost za celek má každá lokální církev, přičemž eklesiologicky neexistuje lokální církev jako taková, která by netvořila celek, je-li v ní Duch svatý.

Dále je podotknuto, že v prvotní církvi existovala fraternitas, všichni byli fratres, tedy – jak z textu vyplývá – zodpovědnost za vývoj církve nesl každý věřící: každý je tedy vyzván k tomu, aby šel tzv. „z kůží na trh“. V této souvislosti řečník uvádí citát, který si A. de S. Exupéry nechal napsat na své parte a v konceptu je zachycen takto: „Když se jde do útoku, musí být nutně v čele lidé. Ti skoro vždy zahynou. Ale je nutno, aby první padli, má-li vůbec dojít k útoku“.

Tento pocit spoluzodpovědnosti je vnímán jako hybná síla vývoje a pokud chybí, dochází ke stagnaci. O osudu celku tedy nemohou rozhodovat vyvolení, za jeho osud je zodpovědný každý jeho člen. V proslovu se objevuje narážka přímo na římskou kurii, neboť v textu stojí, že „katolická církev je něco jiného než menšina kuriální. Za určitých okolností se věci nevyřeší na úrovni kuriální“.

Z dějin církve jsou připomenuti zejména dva papežové, a to Pius XII. a Jan XXIII. Davídek oceňuje „ars regnandi“ Pia XII., nikoliv pak Jana XXIII. (bez dalšího zdůvodnění), avšak váží si odvahy tohoto papeže svolat II. vatikánský koncil. Rovněž jsou zmíněna některá období nejednoty církve způsobená snahou prosadit vlastní zájmy.

Dále proslov pokračuje poukázáním na charismata, „zvláštní milosti, které dostal člověk pro jeho výstavbu. Každý dostal dary, aby je uplatnil ve společenství, křesťan pak k výstavbě Těla Kristova“. S těmito dary každý přichází na koncil, uvádí Davídek a dodává, že „každý koncil nám naplánoval čas s těmi dary, které byly momentálně v Mystickém Těle Kristově k dispozici“.

V další pasáži se zmiňuje faktor času, kterého je málo, v nejisté době by odklad záležitostí, které mají být projednány, mohl znamenat zmaření veškerých snah. Naléhavě

proto zaznávají řečníkova slova: „Když to neudělám, za 14 dní může být pozdě. Jsem svědomím vázán k tomu, abych se o to pokusil“. Davídek vnímá hlubokou potřebu jednat za daných okolností co nejrychleji a považuje to za věc svého svědomí. Davídek se jako nástroj Ducha svatého odhodlává synod svolat a ručí za ty, kdo jsou na něj pozváni, tito jsou označeni za „reprezentativní vzorek“.

V otázce svěcení žen se Davídek svěruje s osobními potížemi: biblicko-dogmatická stránka je podle jeho názoru v pořádku, obtížná je pro něj stránka ontologicko-sakramentální. V každém případě považuje účastníky za „stavitele nové tradice“, kterým dal Duch svatý moc a oni mají mnoho co splácet. Vnímá zodpovědnost za tyto kroky církve za železnou oponou a uvědomuje si, že vzhledem ke specifčnosti poměrů zde není čas otálet.

Následně Davídek kritizuje církev za některé její chybné kroky v minulosti: bludné nauky, inkvizici, nucení k víře apod. Poté se opět vrací k myšlence, že synod má do církve vnést něco nového, přičemž „nové je to, co sleduje inkarnaci, co zde ještě nebylo“. Uvádí paralelu k evangeliu toho dne, kdy se Bůh obrací na pastýře, kteří byli „chudá a nejneinformovanější vrstva izraelského národa a nevěděli, že Spasitel má přijít“. Bůh se na ně obrátil pro jejich víru a oni jej přijali. V závěru této části je zdůrazněna role modlitby, která má být užívána plně a hodnotně s dodatkem, že „toto má vytvořit Mystické Tělo Kristovo“.

Proslov pokračuje exkursem do nedávné historie, kdy po II. světové válce Davídek zamýšlel vytvořit katolickou univerzitu, avšak mnohé kapacity byly toho názoru, že je přednější obsadit univerzity státní (pro tuto koncepci byl např. Štěpán Trochta, v oné době biskup litoměřický). Dále připomíná rok 1950, kdy byli svoláni příznivci této myšlenky, aby univerzitu přece jen vytvořili. K podporovatelům patřili např. Dr. Falkenauer, František Drábek, Norbert Škrlík a další¹⁰⁸. Další poznámky k historii katolické univerzity jsou řazeny bez podrobnějšího vysvětlení souvislostí, které účastníci zasedání znali, proto je na tomto místě velice složité pokusit se je interpretovat.

¹⁰⁸ Jedná se o spolupracovníky, kteří byli u počátků realizace myšlenky katolické univerzity – Athenea. Konkrétně se jednalo zejména o olomoucké dominikány, dále Františka Falkenauera, Františka Drábka, minoritu Norberta Škrdlíka a Davídkova přítele z mládí Vladimíra Richtera. Viz též: Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 32.

V závěru proslovu Davídek předesílá úkol shromáždění: schválit konstituci. Znovu opakuje, že z jeho hlediska dozrál čas ke svěcení ženy, „aby tato země měla další konsekrovaný nástroj“. Tímto souvislý proslov Davídka v podstatě končí.

Než budeme pokračovat v analýze poslední části autentického materiálu, dovolíme si zde učinit malou vsuvku, neboť považujeme za užitečné upozornit na to, že Davídkův proslov v analyzovaném dokumentu vykazuje mnoho společných znaků s jeho vystoupením na samotném koncilu, který je podle magnetofonové nahrávky přepsán v jedné z knih Fialy a Hanuše¹⁰⁹. Určitá témata uvedená výše Davídek dále rozvíjí. Upozorníme na ta nejdůležitější:

- *Nutnost svolání koncilu:* Davídek opakovaně zdůvodňuje nutnost svolání synodu, neboť „podmínky, ve kterých pracujeme, si vyžadují konciliární setkání Božího lidu“, přičemž „moc, kterou toto všechno říkám, mně nebyla dána vámi, tj. vaším kolektivem, ale byla mi svěřena Kristem (...). Biskup má právo svolat Boží lid, aniž by o tom komukoliv dával rozhodovat“. O tom, zda má koncil právo rozhodovat o svěcení ženy, Davídek říká: „Máme nejen právo, ale i povinnost, což je více. To episkopální konference nemůže řešit. I když to jsou pastýři a presbyteři, ale to je pouze jedna skupina lidu Božího, která je sice pověřena hierarchickou mocí, avšak netvoří celý Boží lid. Boží lid tvoří ti, kteří zahrnují celek“.
- *Role jednotlivce v rozhodování, jeho obdarování a sensus fidei:* „Na koncil přichází každý s těmi dary, které od Boha dostal, a až se bude hlasovat, má svobodně a podle svého svědomí rozhodnout svým hlasem. Vyžaduje se připravenost pro tuto chvíli a to úplná“.
- *Otázka svěcení ženy:* „Nikdy nečekejme, že něco takového bude přijato od lidí, jako celek. Musí to být někdo, kdo předává to, co teprve ve většině lidstva postupně dozraje (...). Svěcení ženy dnes lidstvo potřebuje a doslova na to čeká. Církev by v tom neměla bránit (...). Společnost potřebuje službu ženy. Kdybychom ji charakterizovali psychologicky, tak poznává, že jí něco schází. Potřebuje tuto službu jako speciální nástroj pro posvěcování druhé půlky lidstva. Jako by současné posvěcování světa bylo

¹⁰⁹ Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 320-322.

už nedostatečné. Consecratio mundi. Všechny služby ve prospěch růstu Těla Kristova čili celé církve“.

4.4.3. Hlasování a následná diskuse

Přistupme nyní k analýze poslední části dokumentu. Po Davidkově proslovu vznáší Josef Dvořák námitku, že „někteří přijedou až zítra“, tedy 26. 12. (a že se tedy nemohou připojit k diskusi a hlasování, pozn. autora). Davídek oponuje, že řízení bylo zplnomocněno. Členové řízení, kteří žádali stažení otázky svěcení ženy z programu, trvali na tom, aby bylo znovu odhlasováno, (1) zda má být tato otázka projednávána a (2) jaká většina hlasů bude ke schválení tohoto bodu 1 potřeba. Dále se uvádí: „Je žádáno současně o přečtení zápisu z grémia, kde bylo považováno za samozřejmost odhlasování programu nejen pro přítomné grémium, ale i koncil (poněvadž se předkládal program koncilu), zatímco uvedení členové trvají na tom, že jurisdikčně to bylo platné jen pro grémium, jelikož v zápise není výslovně uvedeno, že toto hlasování je platné i pro koncil“.

Bylo dohodnuto, že hlasování bude písemné a tajné. Sčítáním hlasů byli pověřeni J. Blaha, L. Veselá a L. Javorová.

Nejprve se hlasovalo o tom, jaká většina hlasů bude rozhodovat o tom, zda má být otázka svěcení ženy ponechána v programu jednání koncilu. Návrh č. 1 – stačit bude nadpoloviční většina hlasů, protinávrh – budou třeba 2/3 hlasů. V poměru 26 ku 10 bylo odhlasováno, že bude stačit nadpoloviční většina (zdržely se 2 osoby)¹¹⁰.

Druhé hlasování rozhodovalo o otázce, zda otázku svěcení ženy ponechat na programu nebo nikoliv (pro ponechání bodu na programu měla stačit nadpoloviční většina, jak bylo rozhodnuto při prvním hlasování). Výsledek hlasování: 26 osob pro ponechání otázky svěcení

¹¹⁰ Zajímavé je, že číselné údaje o hlasování uvádějí pouze dva ze tří pořizovatelů konceptu zápisu a že se drobně liší: první z nich uvádí výsledek 26:12, druhý 26:10; máme za to, že dvě osoby, které se zdržely, jsou u prvního zapisovatele připočítány k těm, kteří byli proti.

Neméně zajímavá je skutečnost, že celkový počet hlasů je 38, přičemž počet zúčastněných byl pouze 27. V poznámkách prvního zapisovatele se objevuje informace, že další 2 hlasy byly dodány ústně a 9 písemně (z toho: 1 neplatný, 2 se zdrželi, 6 pro). Sečteno vše dohromady, docházíme k číslu 38. Otázkou zůstává, kdo hlasoval v nepřítomnosti.

Ludmila Javorová uvádí, že osobám, které nemohly být na synodu přítomny, byly s předstihem a osobně doručeny lístky s dotazem, zda souhlasí s pořadem jednání. Po doručení na místo jednání byly z důvodu bezpečnosti spáleny (Rozhovory autora práce s L. Javorovou, Brno 25. 1. 2023).

ženy v programu synodu, 10 proti (zdržely se 2 osoby). Otázka svěcení ženy tedy v programu synodu zůstala a koncil se mohl konat.

Závěr

V naší práci jsme se pokusili v rámci dostupných zdrojů naplnit cíle, které jsme si stanovili v úvodu této práce, totiž zdokumentovat Kobeřický synod z roku 1970, který přinesl zlom v činnosti skryté církve, přinejmenším její moravské větve. K tomu bylo zapotřebí přiblížit osobnost Felixe M. Davidka a nastínit myšlenkové pozadí této události. Poté jsme v míře podrobnosti, kterou nám umožňuje rozsah této práce, pojednali o samotném synodu a následně připojili analýzu unikátního autentického dokumentu z archivu člena Koinótés, který dokresluje atmosféru a obsah počáteční fáze synodu. Na příslušná místa jsme zařadili úryvky rozhovorů s pamětnicí těchto událostí Ludmilou Javorovou.

Pročítáme-li publikace, které se o Kobeřickém synodu zmiňují, a zejména autentické materiály z té doby, nelze si nepoložit otázku, zda byl tento synod – respektive jeho téma: postavení ženy v církvi, případně svěcení žen – ojedinělým výkřikem v temném období stále tužší normalizace nebo zda může něco říci i nám, kteří žijeme o půl století později v době, která je zcela jiná. Jinými slovy řečeno: Jak je pohlíženo na ženu a její roli v církvi v současné době? Pro zodpovězení této otázky si dovolíme malý exkurz do stále probíhajícího synodálního procesu.

Pokud prostudujeme výstupy diecézní fáze synodálního procesu v České republice, potažmo také pracovní dokument pro kontinentální etapu z října loňského roku, můžeme konstatovat, že o roli ženy v církvi se zcela jistě hovoří. Až s překvapivou naléhavostí a pravidelností zaznívá v těchto dokumentech požadavek většího a rovnocennějšího zapojení ženy do církevního dění, zejména do pastorační¹¹¹. Tyto hlasy korespondují se smýšlením papeže Františka, jenž prohlašuje, že „církev uznává neodmyslitelný přínos ženy pro společnost, její senzibilitu, intuici a určité zvláštní schopnosti, které jsou obvykle vlastní spíše ženám než mužům. Je to kupříkladu speciální pozornost žen vůči druhým, která se projevuje zvláště, byť ne výlučně, v mateřství (...). Mnohé ženy sdílejí pastorační zodpovědnost spolu s kněžími, svým způsobem pomáhají s doprovázením lidí, rodin či skupin a nabízejí nové

¹¹¹ Srov. Česká biskupská konference: *Syntézy diecézních fází synodálního procesu*. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/syntezy-dieceznich-fazi-synodalniho-procesu-synody-2021-2023_10161?fbclid=IwAR1mXPQLxx0UoYO9S9MOLpy2h1kf2G9fRsZpaPdFg-ifGgbU3g7AD8TNe5_U (28. 3. 2023). Téma postavení ženy v církvi reflektují syntézy arcidiecéze pražské i olomoucké, dále diecézí litoměřické, brněnské, plzeňské, ostravsko-opavské.

pohledy k teologické reflexi¹¹². Papež zároveň vybízí k umožnění výraznější přítomnosti žen v církvi, a to do té míry, aby jim bylo umožňováno podílet se na závažných rozhodnutích přijímaných jak v církvi, tak v sociálních strukturách; konstatuje tedy tutéž důstojnost muže a ženy. Připomíná zároveň, že „kněžství je vyhrazeno mužům jakožto znamení Krista – Ženicha, který se odevzdává v eucharistii“¹¹³. Upozorňuje, že mluvíme-li o kněžské pravomoci, pohybujeme se na rovině funkce, nikoliv důstojnosti a svatosti, funkce v církvi tedy neznamenaají nadřazenost jedněch nad druhými. Kněz nemá moc ve smyslu panování, nýbrž ve smyslu vysluhování svátosti eucharistie. Ačkoliv žena nemá kněžskou funkci zastávat, má mít ve vedení církve své místo¹¹⁴.

Z těchto úvah je zřejmé, že ačkoliv Koberžický synod a synodální proces dělí celé půlstoletí, jsou jeho myšlenky nosné i pro dnešní dobu. Tematicky mají totiž k sobě obě události nesmírně blízko. Patrný je zejména sklon, nazvěme jej touhou, více zapojovat ženy do dění v církvi. A to zdaleka nejen ze strany žen, ale i mužů, vždyť k tomu vybízí – jak dokládáme výše – sám papež František. Všichni, muži i ženy, jakožto nositelé svátosti křtu, jsou povoláni sloužit církvi a světu, ze své podstaty tedy nemají být pouhými pozorovateli církevního dění, nýbrž také jeho aktéry, a to nejen na rovině farnosti, ale i diecéze a celé církve. S tímto dle našeho názoru souvisí také skutečnost, že je třeba ženy více zapojovat do řídicích funkcí, svěřovat jim pravomoci a zodpovědnost. Proto s povděkem sledujeme kroky papeže Františka, který za dobu svého pontifikátu neváhal povolát do vedoucích funkcí některých římských dikasterií právě ženy. Na větším zapojení žen do řídicích funkcí a aktivit v rámci církve se v současné době shoduje, troufáme si říci, většina věřících. Totéž však nelze říci o názoru na udílení svění ženám, třebaže je pravdou, že hlasy dožadujícího se svění žen (a případně ženatých mužů) se ozývají a církve se k této otázce musí a bude muset stále častěji vyjadřovat.

Téma postavení ženy v církvi tedy od doby konání synodu nijak neztratilo na aktuálnosti, ba co více: obecně lze říci, že mnohé další myšlenky, které na synodou zazněly – zapojení všech věřících, jejich spoluzodpovědnost, důraz na jejich charismata, přítomnost Ducha svätého v církvi jako celku atd. – jsou pro dnešní věřící i pro církve jako celek nosné.

¹¹² Papež František: *Evangelii gaudium*, apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě, Praha, Paulínky 2014, 103.

¹¹³ *Tamtéž*, 104.

¹¹⁴ *Tamtéž*.é

Nezbývá než si přát, abychom se nebáli ohlížet nazpět a čerpat z bohaté historie to, co je pro budoucnost životodárné.

Použitá literatura

Balík, S., Hanuš, J.: *Katolická církev v Československu: 1945–1989*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2007.

Česká biskupská konference: *Syntézy diecézních fází synodálního procesu*. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/syntezy-dieceznich-fazi-synodalniho-procesu-synody-2021-2023_10161?fbclid=IwAR1mXPQLxx0UoYOs9MOLpy2h1kf2G9fRsZpaPdFg-ifGgbU3g7AD8TNe5_U (28. 3. 2023).

Fiala, P., Hanuš, J.: *Die verborgene Kirche. Felix M. Davídek und die Gemeinschaft Koinótés*, Paderborn, Ferdinand Schöningh 2004.

Fiala, P., Hanuš, J.: *Koinótés, Felix M. Davídek a skrytá církev*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 1994.

Fiala, P., Hanuš, J.: *Praxe svěcení žen v současné církvi. Teologická příprava a realizace kněžské ordinace žen ve skryté církvi v Československu*. In: Teologický sborník č. 2, roč. 97, s. 28-35.

Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev a politika*. In: *Osobnost v církvi a politice: čeští a slovenští křesťané ve 20. století*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2006.

Fiala, P., Hanuš, J.: *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 1999.

Fliedr, B., Konzal, J.: *Zpověď tajného biskupa*, Praha, Portál 1998.

Habánik, T.: *Tajná církev a jej boj za demokraciu v Československu*, Brno, Tribun EU 2015.

Hanák, J.: *Ona je kněz. Příběh Ludmily Javorové, tajně vysvěcené ženy*, ČRo 3, Praha 2021. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/ona-je-knez-pribeh-ludmily-javorove-tajne-vysvecene-zeny-8646018> (26. 1. 2023).

Jančařík, Z.: *Ty jsi kněz navěky. Rozhovor s Ludmilou Javorovou*, Praha, Portál 2020.

Konzal, J.: *Duch a nevěsta: z dějin církevního podzemí ve 2. polovině 20. století*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2010.

Konzal, J.: *Krize identity skryté či podzemní církve*. In: *Církevní dějiny*, č. 3, roč. 2009, s. 131-138.

Krátký, S., Mazanec, J.: *Stanislav Krátký: K plnosti: rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*, Brno, Cesta 2004.

Liška, O.: *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, Brno, Sursum 1999.

- Mráčková, B.: *Felix Maria Davídek*. In: *Getsemany*, 278, leden 2016. Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/node/3293> (5. 3. 2023).
- Mráčková, B.: *Geniální i rozporuplný Felix Maria Davídek: k 95. výročí narození významné osobnosti skryté církve*. In: *Christnet*, 12. 1. 2016. Dostupné z: [https://www.christnet.eu/clanky/5655/genialni i rozporuplny felix maria davidek.url](https://www.christnet.eu/clanky/5655/genialni-i-rozporuplny-felix-maria-davidek.url) (6. 3. 2023).
- Nedorostek, M.: *„Moravská“ skrytá církev*, Praha 2016. Dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Integrované studium člověka – obecná antropologie. Vedoucí práce prof. PaedDr. Mgr. Miroslav Vaněk, Ph.D.
- Nedorostek, M.: *Stanislav Krátký: kněz, politický vězeň, dělník a biskup skryté církve, aneb, Život kněze ve druhé polovině 20. století*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2022.
- Papež František: *Evangelii gaudium*, apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě, Praha, Paulínky 2014
- Pavlovič, J.: *Teologické důvody biskupa F. M. Davídka na kňazskou vysviacku ženy*. In: *Teologický sborník*, č. 4, roč. 2002, s. 49-54.
- Peters, J.: *Jaké má místo žena v církevních funkcích?* In: *Teologický sborník* č. 2, roč. 97, s. 36-44.
- Salvet, O., Vybíralová, E.: *Dnes církev, ačkoli KLÍČE má, NEOTVÍRÁ, ale jen s nimi hrká jako žalárník na Mírově*. In: *Paměť a dějiny*, 2020, č. 4, roč. 14, s. 3–7.
- Ústav pro studium totalitních režimů: *Fridolín Zahradník (1935)*. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/vzdelavaci-projekt-pamet-a-dejiny-totalitnich-rezimu/predstavitele-a-aktivni-clenove-cirkvi/fridolin-zahradnik> (15. 3. 2023).
- Vepřek, K.: *Skrytá církev*, in: *Prameny a proudy*, ČRo 3, Praha 2010. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/o-cirkvi-obecne-8010075> (26. 1. 2023).
- Vybíralová, E.: *Mexické fakulty a skrytá církev*. In: *Katolický týdeník*, č. 11, roč. 2021, s. 8.
- Vybíralová, E.: *Mimořádné fakulty v Československu v letech 1948–1989*. In: *Revue církevního práva*, 2019, č. 75/2, s. 43–62.
- Vybíralová, E.: *Pokroky v bádání o papežských mimořádných fakultách. K dějinám církve ve střední a jihovýchodní Evropě*. In: *Revue církevního práva*, č. 84, roč. 2021, s. 29–45.
- Winterová, M. T.: *Z hlubin bezedných*, Brno, Cesta 2003.

Zakázaný Bůh, Česká televize, Praha 2021. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/11541935506-zakazany-buh> (26. 1. 2023).